

היכרות עם ראש השנה

"שיפה ושונה תהא השנה"

מבוא

"דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש" (ויקרא כ"ג, כד)

במקרא מכונה א' בתשרי גם 'יום תרועה' ולכן סמלו המרכזי הוא השופר. בספרות חז"ל נקרא החג לראשונה 'ראש השנה' ומאז הוא התקבל כתאריך הקובע לשנה חדשה. "באחד בתשרי - ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות ולנטיעה וליקנות" (משנה, מסכת ראש השנה א, א).

לפי מסורת חז"ל, בראש השנה נברא העולם, ולכן החג הוא מעין יום הולדת לאנושות. כמו בכל יום הולדת, מסכמים את מה שהיה בשנה שחלפה ומאחלים איחולים לשנה הבאה. ראש השנה הוא חג צופה עתיד, שבבסיסו האמונה בהזדמנות שנייה. על מנת להתחיל מחדש, חובה לזכור היטב את שהיה, לשנות ולתקן את מה שאפשר, ולהתחיל בעיצוב העתיד מתוך אופטימיות ותקווה. עשרת הימים הראשונים בשנה, מראש השנה עד יום הכיפורים, הם יחידת זמן המוקדשת לתיקון והפקת לקחים מהעבר ולהתחלה החדשה.

במסגרת מערך השיעורים נכיר את מאפייני החג מן ההיבט הסמלי והרעיוני, ואת ציונו בעת עונת מעבר. נדגיש את האפשרות לחדש, לשנות ולתקן. נתמקד בהתרגשות ובתקווה שיש בשינוי, ובחשיבות הטמונה בבקשת ובקבלת סליחה כמרכיב חשוב בדרך לשנה שתהיה, כדברי נעמי שמר, "יפה ושונה" מזו שקדמה לה.

בשיעורים מוצעת התייחסות לצדדים המסורתיים של ראש השנה, לסמלים עתיקים וחדשים שלו, למנהגים מסוגים שונים, ולאפשרויות מגוונות לציונו. מערך השיעורים בנוי באופן מודולרי.

המערך מבוסס על משחק זיכרון מאויר ועל האזנה לשירים. הבחירה במשחק הזיכרון נועדה להדגיש את מרכיב הזיכרון בראש השנה, ובנוסף הוא כלי שמאפשר היכרות עם החגים ולמידה עליהם גם לתלמידים שאינם קוראים/ות. השאלות מדורגות לפי דרגת קושי עולה וניתן להתאימן לגיל התלמידים (או לוותר על חלק מהמשימות בהתאם לרמת האוריינות של הכיתה).

מטרות המערך

- 1 היכרות עם מאפייני החג וסמליו
- 2 זיהוי פרטים והכללה
- 3 תרגול מיומנויות אורייניות

ציוד דרוש

- קלפי משחק הזיכרון מוכנים לשימוש לפי מספר הקבוצות בכיתה
- נספחים מודפסים (בהתאם לבחירת המורה)
- אמצעי הקרנה/השמעה
- דפים, כלי כתיבה

א. פעילות פתיחה

היערכות מקדימה לשיעור: נכין מראש את משחק הזיכרון (נספח א) – רצוי שיהיה מאגר קלפים שלם לכל קבוצה.

1 נאמר: בקרוב תתחיל שנה חדשה. נשמח לשמוע סיפורים על התחלות חדשות שחוויתם/ן (תחילת כיתה א', כניסה לבית חדש, לידת תינוק/ת...).

? נשאל: מי אוהב/ת התחלות חדשות? מה הרגשתם/ן כשהאירוע התחיל? האם רק רגשות טובים? מה היה קשה? מהי ההרגשה כשמתחילה שנה חדשה?

2 נחלק לתלמידים את מילות השיר 'שיר לחודש תשרי' (נספח ב) מאת דתיה בן-דור, ונקרא יחד.

למידה בחברותא

3 לפני שנשחק במשחק הזיכרון, נתחלק לקבוצות, ונחלק לכל קבוצה את אחד מקלפי משחק הזיכרון הבאים – תפוח בדבש, חצב, תפילה, סתיו (נספח א).

4 נכתוב על הלוח בגדול את המילה 'תשרי'.

5 האזנה מודרכת לשיר 'שיר לחודש תשרי' בשני שלבים.

הנחיות להאזנה ראשונה

- להקיף בעיגול את כל המופעים של המילה 'תשרי' בשיר.
- למחוא כף כששומעים/ות את הפרט שעל הקלף שהקבוצה קיבלה.
- לסמן מה חדש או ראשון בכל אחד מבתי השיר (למשל בגד חדש או היורה)

הנחיות להאזנה שנייה

- נסביר: בחודש תשרי אנו חוגגים מספר חגים: ראש השנה (א' בתשרי), יום הכיפורים (י' בתשרי) וחג הסוכות (ט"ו-כ"ב בתשרי). נבקש לסמן רמז לכל אחד מחגי תשרי בשיר.
- ? נשאל: עם מי אתם/ן חוגגים/ות את ראש השנה? עם מי חוגגים/ות בחודש תשרי לפי השיר?

להאזנה לשיר 'שיר לחודש תשרי'

מומלץ להשמיע במהירות 1.25 או 1.5

ב. משחק הזיכרון לשנה החדשה

1 נסביר: אחד משמות ראש השנה הוא 'יום הזיכרון' או 'זיכרון תרועה'. בראש השנה אנחנו נזכרים בדברים שקרו בשנה החולפת, או במשאלות שהיו לנו וקיווינו שיתגשמו.

? **נשאל:** איזה אירוע אתם/ן זוכרים/ות מהשנה שעברה? איזו משאלה הייתה לכם/ן והאם התגשמה? (נדגיש שחשוב להיזכר בדברים טובים כדי לשמוח עליהם, אך גם בדברים קשים כדי שנוכל לתקנם בשנה הבאה)

2 נחלק את קלפי משחק הזיכרון (**נספח א**) לכל קבוצה. נזמין כל קבוצה לשחק סבב אחד של המשחק.

3 משימה קבוצתית לאחר התנסות במשחק:

- למצוא היכן מופיעה המילה 'תשרי' בקלפי המשחק.
- לבחור קלף אחד ולנסח בהשראתו ברכה לשנה החדשה.

משימה

דגשים למורה - משחק הזיכרון

- הסבר על **"חוקי משחק הזיכרון"**
- על מספר הקלפים להתאים לרמת הכיתה. אפשר לחלק רק את הקלפים הקשורים לראש השנה (מסומנים במסגרת כחולה. קלפי יום הכיפורים - במסגרת ירוקה), או לצמצם דימויים אם הכמות גדולה מדי.

4 נתכנס במליאה ונבקש להציג את קלפי 'תשרי' או את הברכות של הקבוצות.

ג. משחקים קבוצתיים עם קלפי משחק הזיכרון

1 משחק הכללה ופירוט

כל קבוצה תקבל כותרת או שתיים (**נספח ג** - גרסה לגזירה) ותנסה להתאים לה מספר קלפים. לחילופין, ניתן לחלק סדרת קלפים ולבקש למצוא את הכותרת המתאימה לקלפי הסדרה. בסיום המשחק, התלמידות יצבעו ויקשטו את הכותרת. נתלה את הכותרות ואת הקלפים כקישוט לכיתה.

הצעת חלופה: המשחק יכול להיות גם משחק תנועה או משחק רצפה. חלק מן התלמידות יקבלו כותרות, וחלק אחר יקבלו קלפים. משימת התלמידות להתאים בין קלף לכותרת.

כותרת	סדרת קלפים
ברכות לשנה החדשה	שנה טובה, תפוח בדבש
מתחילים	התחלה, ראש השנה, חודש תשרי
בין אדם לחברו	סליחה, שנה טובה
א' בתשרי	שופר, תפוח בדבש, תשלוח, ראש השנה, יום בריאת האדם
י' בתשרי	סליחה, אופניים, יום הכיפורים
סתיו	חצב, ניר

2 מדרש תמונה

כל קבוצה תקבל 3-4 קלפי משחק וכתורת, ותתבקש להמציא סיפור, לסדר את הקלפים לפי סדר העלילה ולהציג את הסיפור (אפשר לחלק קלף ריק לכל קבוצה ולהציע להוסיף ציור נוסף לסיפור).

קלפים	כתורות אפשריות
שנה טובה, תפוח בדבש, התחלה, יום בריאת האדם	למה ראש השנה הוא חג שמח?
סליחה, תשליך, תשובה, ראש השנה	אם תהיה לי הזדמנות שנייה אתנהג אחרת
סתיו, חצב, ניר, רימון	יצאתי החוצה וידעתי שחודש תשרי...
תפוח בדבש, רימון, דג, שנה טובה	הלואי שבשנה הבאה...

ד. דיון מסכם

1 נחלק/ נקריין את מילות השיר **'בראש השנה'** מאת נעמי שמר (**נספח ד**), ונשמיע את השיר.

2 ננחה את התלמידים לבצע את המשימות המופיעות מתחת לשיר.

3 **נשאל:**

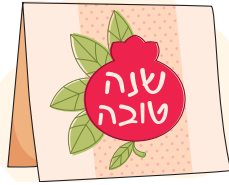
- איזה דברים חדשים קורים בכל אחד מהבתים? (פריחה, סירה לבנה, ענן, חצב...)
- בסוף השיר כולם שרים יחד לשנה החדשה - מה שרים? איזו הרגשה זה מבטא?
- מה הכי חשוב לנו לחדש בשנה הקרובה באופן אישי או כללי? (אפשר לבחור קלף אחד ולדבר עליו)
- למה חשוב לזכור גם טעויות?

שאלות

ה. מהלכה למעשה - הצעה לפעילות מסכמת

חישבו על פעולה שאפשר לעשות בתוך הכיתה כדי שהשנה החדשה תהיה יפה ושונה. הפעולה יכולה להיות פעולת יצירה שתתרום ליופייה של הכיתה, או פעולה חברתית שתתרום לאקלים הכיתה. איחולי שנה טובה זה לזו, פעילות משותפת בהפסקה, או אפילו החלטה שפעם בשבוע נשחק ביחד משחק לוח או משחק חברה.

שְׁנָה טוֹבָה

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

אחול לשנה החדשה

סֵתוּ

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

בחדש תשרי מתחילה עונת הסתו

ראש השנה

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

ב-א' בתשרי מתחילה השנה העברית

מעגל השנה

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

שנים-עשר החדשים, מתשרי עד אלול

תפוח בדבש

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה

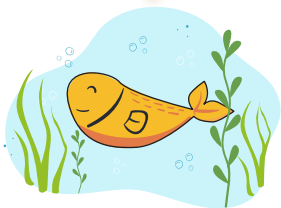
תשרי

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

החדש הראשון בשנה

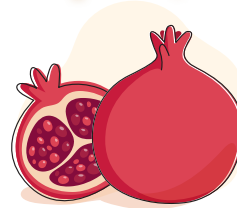
דג

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

שנהיה לראש ולא לזנב

רמון

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

שירבנו זכויותינו כרמון

תשליו

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

מנהג סמלי של השלכת המעשים הרעים למים

ניר [שדה חרוש]

מכון
שיטתים
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

בתשרי חורשים את השדות לקראת עונת הגשמים

תפלה

מכון
שיטות
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

התפלות לחגי תשרי כתובות במחזור

שופר

מכון
שיטות
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

ראש השנה נקרא גם 'זכרון תרועה',
ובמהלכו תוקעים בשופר

התחלה

מכון
שיטות
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

ראש השנה הוא תחילת השנה העברית

חצב

מכון
שיטות
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

פרח המבשר את הסתו

יום בריאת האדם

מכון
שיטות
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

על פי המסורת, האדם הראשון נברא בראש השנה

יום הכפורים

מכון
שיטות
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

ב-י' בתשרי מציינים את יום הכפורים

אופנים

מכון
שיטות
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

ביום כפור אפשר לרכב בכבישים הריקים, אבל
כדאי להזהר

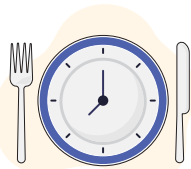
סליחה

מכון
שיטות
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

אם פגענו באחר/ת נבקש סליחה

צום

מכון
שיטות
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

לפי המסורת, נהוג לא לאכול ולא לשותות
ביום הכפורים

תשובה

מכון
שיטות
ארכיון התנ"ך
הקבוצי

אפשר להתחרט על דברים רעים שעשינו

שיר לחדש תשרי | מלים ולחן: דתיה בן-דור

בין הקיץ לסתו –
חדש תשרי
עם כל שנאהב
בחדש תשרי.
ברכות של תשרי,
סליחות של תשרי
ובלחש עולה בקשה.
כי ידוע הרי
שבחדש תשרי
מתחילה לי שנה חדשה.

בין הקיץ לסתו –
חדש תשרי
עם כל שנאהב
בחדש תשרי.
חצב של תשרי,
שרב של תשרי
ויורה שמרטיב את הסכך.
כי ידוע הרי
שחדש תשרי
זהו חדש מאד הפכפך.

משחק הכללה ופרוט (כותרות לסדרות קלפים)

התחלה

שנה טובה
ומתוקהראש
השנהבין אדם
לחברו

סתו

יום כפור

בראש השנה | מלים ולחן: נעמי שמר

בראש השנה, בראש השנה
לבנו ענה בתפלה נושנה
שיפה ושונה תהא השנה
אשר מתחילה לה עכשו.

ל - ל - ל - ל - ל - ל -

יפה ושונה תהא השנה
אשר מתחילה לה עכשו.

בראש השנה, בראש השנה
פרחה מנגינה שאיש לא הכיר
ותוך יממה הזמר המה
מכל חלונות העיר.

בראש השנה, בראש השנה
פרחה שושנה אצלי בגנה.
בראש השנה, סירה לבנה
עגנה לה בחוף פתאם.

בראש השנה, בראש השנה
לבנו ענה בתפלה נושנה
שיפה ושונה תהא השנה
אשר מתחילה-לה היום.

בראש השנה, בראש השנה
פרחה עננה ברקיע הסתו.
בראש השנה כנר נשמה
עלה בשדה חצב.

שאלות

- סמנו את המלה 'השנה'.
- הקיפו בעגול כחל את כל מה שמתרחש בחוץ.
- הקיפו בעגול אדם את כל מה שמבטא את השמחה הקשורה בתחלת השנה.

משימה

צירו ציור (או כתבו ברכה) לראש השנה והעניקו אותו לאדם מבית הספר או מהסביבה הקרובה. חשבו על אנשים ונשים שלא תמיד זוכרים לאחל להם/ן שנה טובה (המנקה, השומר/ת, נהג/ת האוטובוס, המוכר/ת בחנות).